

Emigranți din România la Torino: aspecte ale publicisticii în limba română

Ofelia ICHIM
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași

În cele ce urmează prezentăm câteva aspecte desprinse în cadrul cercetării efectuate în proiectul *Emigranți din România la Torino (1989-2006) – O abordare cultural antropologică*, finanțat de Ministerul Afacerilor Externe, proiect în curs de desfășurare și care se derulează prin Asociația Culturală „A. Philippide” a cercetătorilor de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” din Iași.

Viața socio-culturală a românilor din Torino se dezvoltă treptat, comunitatea românească din zonă încearcă să se definească, să se integreze în cadrul populației majoritare. Este de la sine înțeles că asociațiile culturale românești se străduiesc, prin acțiunile întreprinse, să scoată în evidență specificul cultural, ceea ce definește cultura românilor de oriunde. Că aceste acțiuni sunt mai mult sau mai puțin reușite, aceasta rămâne de apreciat în fiecare caz. Dar îmbucurător este faptul că Guvernul României a decis să investească 125.000 euro în susținerea activității ONG-urilor înființate de românii din Italia. Banii sunt destinați susținerii a 25 de proiecte. Fiecare proiect al organizațiilor nonguvernamentale înregistrate pe teritoriul Republicii Italiene, nonprofit și apolitice – ale căror obiective sunt dezvoltarea și integrarea socială, economică și culturală a comunităților de români în societatea italiană –, va fi sprijinit cu câte 5.000 euro. Guvernul susține că situația emigranților din Italia are „un caracter complex”, iar ONG-urile emigranților, cu o „importanță strategică deosebită”, pot ajuta la o reflectare corectă în spațiul public italian a activității comunităților de români. Conform proiectului de HG, bugetul de 5.000 euro poate fi cheltuit de ONG-uri pentru: manifestări culturale, seminarii, conferințe, colocvii, mese rotunde, reuniuni, campanii de informare și sociale; închiriere de spații; achiziții de echipamente IT și de comunicații (computere, fotocopitoare, telefoane, faxuri, imprimante etc.); mobilier de birou; acțiuni de comunicare publică; tipărirea de lucrări de promovare a României în limba italiană, de broșuri, pliante, albume și publicații periodice; realizarea de obiecte de artizanat, bannere, afișe, agende, albume foto, calendare, drapelul ale României în diverse formate (inclusiv stegulețe), casete video și audio, DVD-uri, hărți, cărți, enciclopedii, diapozitive și insigne. Sprijinul pentru aceste ONG-uri este prima măsură concretă întreprinsă de Guvern pentru îmbunătățirea percepției României și a comunităților de români în rândul italienilor. Până acum statul român a finanțat doar sondaje și cercetări vizându-i pe românii din Italia.

Sunt numeroase asociațiile culturale românești din Torino și din regiunea Piemonte, unele având caracter mixt, respectiv româno-italian, precum Asociația „Frăția”. Unele asociații desfășoară și programe sociale, cu impact în privința calificării ori recalificării românilor veniți în Piemonte, învățării limbii române pentru italieni sau oricine dorește să-și însușească noțiuni de limba română, consiliere în diferite situații cărora mai greu le-ar face față imigranții din România. Dar majoritatea asociațiilor din zonă desfășoară activități culturale, menite a spori interesul italienilor dar și altor comunități etnice față de potențialul culturii române. Încercăm o scurtă prezentare a câtorva momente semnificative în peisajul cultural piemontez.. Asociația „Bucovina” din Torino, prin doamna Simona Amariței, președintele acestei organizații, a adus la Rădăuți, cu ocazia Festivalului Internațional Etnofolcloric „Arcanul”, între 1 și 6 iulie 2008, 12 artiști italieni (interpreți la chitară clasică, pictori, un grup de muzică etnică) care s-au alăturat artiștilor participanți din peste 10 țări. Grupul italo-român de la Torino s-a întâlnit la Suceava și cu Asociația italienilor din România, pentru care a susținut un spectacol. Aceeași Asociație „Bucovina” a organizat, pe 26 iunie 2008, o întâlnire-dezbatere pe tema limbii române, acțiune ce face parte dintr-un amplu program inițiat de Politecnico di Torino, Torino Internazionale, Comitato Arci di Torino, Goethe Institut, Centre Culturel Francais Torino, Edisu Piemonte, Ufficio Creatività e Innovazione - Città di Torino. Acțiunea s-a intitulat „BAR LINGUISTICO ROMENO” și s-a desfășurat într-un cine bar situat pe via Po (Bar King Kong) Torino, într-un proiect propus de Regione Piemonte în colaborare cu Universitatea din Torino. A fost o seară de dezbateri, jocuri interactive de cultură generală despre România și despre integrarea românilor în Italia, prezentare de fotografii despre România și două filme realizate de un grup de tineri italieni despre tinerii străini, s-au servit aperitive românești preparate de studenți italieni de la Facultatea de gastronomie din Perugia. Participanți – Lector univ. Ileana Bunget, Catedra de limba română a Universității din Torino, Pietro Cingolani – antropolog, Ilaria Comoli și mulți alții. Alte activități menite a susține o mai bună cunoaștere a culturii române au fost: proiectarea seriei de filme documentare „Țara mea – la mia terra”, între 9 și 15 iunie 2008, la cinematograful Massimo, pelicule ale câtorva tineri regizori italieni, adresate, cu precădere, publicului autohton, ca mijloc de aprofundare a realității culturale și sociale în care își are originile comunitatea de imigranți dominantă din Torino. Pe data de 30 mai și-au lansat cărțile la Torino doi autori români, stabiliți în Italia, care și-au publicat cărțile în această țară: Valeria Mocănașu, cu romanul *Savoarea pământului meu* și Viorel Boldiș, cu o culegere de poezii, *Singur în groapa comună*, activitate sponsorizată de Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția. Între 8 și 12 mai, la Târgul Internațional de Carte din Torino, singurul autor român prezent în grila de desfășurare a fost Mircea Butcovan, rezident în Italia. Elevi, profesori, poeți și scriitori s-au întâlnit între 17 și 21 aprilie 2008, la Vinovo (lângă Torino), în cadrul festivalului „Primăvara poezilor”. Pe parcursul

celor patru zile, elevii au audiat lecturi și au participat la întâlnirile dintre oamenii de artă, expunând, la rândul lor, desene. Gazda manifestărilor a fost Biblioteca din Vinovo, iar proiectul ce a integrat această manifestare s-a numit „Școala vecinului”. Proiectul italian Bibliomigra are ca scop promovarea interculturalității la Torino. Astfel, de peste un an, caravana Bibliomigra este prezentă în principalele puncte de întâlnire ale imigranților din oraș. Cei interesați pot citi pe loc, gratuit, ziare și cărți în diverse limbi: chineză, arabă, spaniolă și română.

O parte dintre aceste evenimente și fapte care se desfășoară în comunitatea românească din Torino pot fi aflate din ziarul „Obiectiv”. Pentru a fi conectați la ceea ce se petrece în oraș și în regiunea Piemonte, dincolo de perioadele când facem cercetări pe teren, am ținut legătura și cu persoanele cunoscute cu prilejul deplasării echipei noastre în noiembrie 2007 la Torino, respectiv reprezentanți ai asociațiilor românești, preoți, reprezentanți ai autorităților, colegi de la Catedra de română de la Universitatea din Torino ș.a.

Două sunt asociațiile ale căror realizări au un impact direct și de proporții asupra comunității românești și, indirect, asupra majoritarilor italieni dar și a altor comunități de emigranți. Ne referim la mass-media: Asociația România-Club, care are acces la postul Radio Flash, ce emite duminica, între orele 15:00-17:00, în limba română, coordonator fiind d-na Maria Clăpan și Asociația „Carpatina”, care editează ziarul „Obiectiv”, președintele Asociației fiind d-na Magdalena Lupu, care este și redactor-șef al ziarului. Acest ziar apare din 15 septembrie 2007, fiind o publicație bilingvă ce se străduiește să reflecte cât mai „obiectiv” (cum îi este și numele) realitatea cotidiană a românilor din zona Piemonte și nu numai. După cum subliniază d-l Giovanni D’Amelio, directorul publicației, în articolul-program din numărul 0 al zarului, articol intitulat *În inima comunității românești*, „În societatea de astăzi, nașterea unui ziar trebuie să fie considerată ca o nouă limfă pentru drepturile democratice de bază existente în locul unde acesta începe să provoace primele reacții”. O astfel de considerație valorează dublu în cazul nostru, în care organul de presă despre care vorbim este unul bilingv (italian și românesc), care, pe de o parte are prioritate la informație, dar pe de alta își propune să mărească procesul de integrare între cele două realități de referință. Statisticile vorbesc clar: populația românească prezentă în orașul Torino și în Provincia Torino reprezintă 7-8% din totalul locuitorilor, o consistentă parte care, din motive ce țin îndeosebi de muncă, interacționează în fiecare zi cu o mare parte a colectivității italiene. Dorindu-se, într-un fel, continuatorul publicației „Noua Comunitate”, care și-a încetat apariția, în același articol-program se amintește că „astăzi, editor al acestui nou ziar este «Carpatina», o asociație românească din toate punctele de vedere, care, cu ajutorul câtorva italieni, printre care subsemnatul, dorește să se impună ca un punct de referință nou pentru concetățenii săi în panorama socio-culturală torineză. (...). Cei care trăiesc sub Mole, fără să eliminăm pe nimeni, nu sunt numai badante și zidari, sau, și mai rău, nu sunt doar delicvenți și

cerșetori, ci femei și bărbați aflați în căutarea unei integrări cât mai adecvate capacității lor în această metropolă care i-a primit în ultimii ani. Încet-încet ia naștere o clasă medie românească, iar aceasta, alături de cea italiană, va avea în viitorul imediat sarcina de a schimba în mai bine realitatea orașului în care trăim”. Cu adevărat, publicația respectivă își atinge scopul și se menține mereu în mijlocul evenimentelor care definesc existența comunității românești din zonă.

Ziarul are rubrici permanente, precum „Actualitate”, „Bani și muncă”, „Societate”, „Școală”, „Cultură și spectacole”, „Sport”, „În inima comunității românești”, „Vești din România”, „Drepturi și obligații”, „Sănătate”, „Mica publicitate”, „Timp liber”, „Diverse”, „Bucătărie și horoscop”.

Inevitabil, în articole apar și greșeli, de exemplu : „pe aeroport motivele acestei decizii”, „operaționalitatea aeroporturilor”, „pe perioada orarului estiv”, „costul variază în funcție de momentul prenotării”, „pe o vreme meteorologică neplăcută”, „fiind prezenți în jur de 2000 de persoane, mulți dintre ei fiind nevoiți să rămână afară”, „pentru a da un ajutor la spovezi”, „sigur că strada pe care o are în față este încă lungă”, „o altă dimensiune”, „mai puțin curajoși sau hazardiști”, „ziarist în România, muncitor cu cârca în America”; la „Anunțuri” găsim: „schimb post la fix cu ore”, „caut un băiat în gazdă”, „oferim oportunitatea tuturor celor care vor să-și schimbe stilul de viață, să lucreze pentru ei, să aibă o activitate în propriu și satisfacții profesionale”, „se caută fete cu prezență, mintea deschisă” etc.

Cu toate aceste scăpări, dintre care am enumerat doar câteva, considerăm că editarea, în continuare, a publicației este necesară deoarece „dă sama” de ceea ce se petrece în comunitatea românească din Regiunea Piemonte nu doar pentru cei de acolo ci și pentru românii din țară. Dacă ziarul „Obiectiv” ar intra într-un circuit național românesc, cu referire la biblioteci (să existe arhiva ziarului la bibliotecile cu regim de depozit legal din România), să poată fi procurat la chioșcurile care difuzează presa, ar exista un dialog sistematic și benefic între cele două spații socio-culturale.

Nenumărate sunt situațiile cu care se confruntă cei plecați din țară dar și restul familiilor rămase în România. Un aspect cu adevărat dramatic este cel al menținerii coeziunii familiei. După cum se remarcă din statistici, pe de o parte, numărul divorțurilor crește, iar pe de altă parte situația copiilor ai căror părinți se află la muncă în străinătate este de-a dreptul stresantă: preotul Lucian Roșu, din parohia Sfânta Cruce din Torino, a marcat, în cadrul unei conferințe organizată de Grupul Abele, în februarie 2008, schimbările prin care trece familia românească aflată la muncă în străinătate. El a vorbit exclusiv despre familia românească, analizând evoluția acesteia în ultimii 70 de ani și evidențiind schimbările radicale prin care aceasta a trecut. Dincolo de dispariția valorilor și reperelor, „modificarea funcționalității familiei este artificială, dictată exclusiv de motive financiare și nu de cele culturale sau sociale”, spune preotul Roșu. În plus, imigrația a dus la o pierdere a identității, nu doar ca membru al familiei, ci

și ca naționalitate. „Există copii născuți în Italia, cu ambii părinți români, care nu știu unde să se încadreze. Ei preferă să spună că sunt italieni, pentru că de multe ori familiile lor nu le spun nimic despre noi ca națiune”. Preotul Roșu a vorbit și despre tragedia copiilor rămași singuri în România, părinții fiind veniți în Italia „ca să facă bani”. „În România, în anul 2006, au existat în statistici 59.959 copii ai căror părinți erau plecați în străinătate. 27.624 dintre aceștia aveau ambii părinți plecați, iar 24.777 erau lăsați în îngrijirea rudelor de gradul patru sau chiar a serviciilor sociale”. Astfel, familia ca celulă de bază a societății devine o celulă moartă, dacă nu chiar malignă.

O altă componentă majoră a vieții imigranților, respectiv a copiilor lor, o constituie școala. În ceea ce privește predarea Cursului de limbă, cultură și civilizație românească, organizat și finanțat de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului din România, adresat elevilor din clasele IV-XII, din motive mai mult sau mai puțin birocratice, lucrurile au trenat multă vreme. Ziarista Tereza Benchea, a încercat, în microancheta publicată în numărul din 1 februarie 2008, să atragă atenția asupra impasului în care se află proiectul respectiv, evidențiind, pe de altă parte, receptivitatea unor părinți și copii români care își doresc să frecventeze astfel de cursuri. Mama unui băiețel aflat în clasa a IV-a afirmă: „Cosmin urmează școala în Italia din acest an [...]. Soțul meu era în Italia de 8 ani și anul acesta am decis să fim împreună, cu toții. Ne-a îngrijorat mult gândul că, poate, băiatul nostru nu va reuși să se acomodeze și că va avea probleme la școală. După primul trimestru putem însă spune că suntem liniștiți, mai ales că el este extraordinar de mulțumit datorită însăși școlii; se întoarce mereu bucuros acasă și în momentul în care a știut de cursul de română a cerut să participe. Limba română îl ajută să mențină legătura cu trecutul său și datorită acestuia, schimbarea țării și a noii lui vieți nu este așa de bruscă”. Un alt elev recunoaște: „Nu știu să scriu și să citesc în românește, de aceea m-am înscris la acest curs, mă întorc mereu cu plăcere în România la bunici, vreau să pot comunica cu ei și nu aș vrea să-mi uit limba maternă și cultura noastră. Am și o surioară în această școală dar ea este în clasa a III-a și i s-a spus că nu se poate înscrie. I-ar fi plăcut și ei să facă limba română”. Elevi din Marginea (Suceava) sau din Bacău își justifică intenția de a participa la curs: „Prin acest curs reușim să ne amintim de limba română pe care am studiat-o cu ani în urmă, mergând la școală în România. Ne-am amintit de scriitorii, poeții și artiștii români. Vrem să nu uităm să scriem și să citim românește”. Mama unui alt elev atrage atenția asupra necesității extinderii acestui curs, astfel încât să i se aloce mai multe ore de predare: „Eu fac deja cu el exerciții de limbă română, dar este foarte importantă existența acestui curs în școală, copiii au astfel posibilitatea să învețe limba română de la persoane pregătite profesional și care știu cum să le-o transmită. Am fost de acord ca el să-l urmeze, lucrurile se schimbă și aici și, nu se știe niciodată, există posibilitatea să ne întoarcem în România, așa cum au făcut-o multe familii prietene. [...] la o eventuală întoarcere în țară ei, copiii, trebuie să aibă măcar noțiunile elementare. Am înțeles că la sfârșitul cursului vor obține un

certificat de echivalență care ar putea servi pentru continuarea școlii fără probleme”. Dar atitudinile părinților sunt diferite, astfel încât unii dintre ei refuză să mai discute cu copiii lor în românește, folosesc doar limba italiană.

Toate acestea sunt câteva dintre problemele comunității românești din Torino și din Piemonte oglindite cu sinceritate în paginile ziarului „Obiectiv”.